

חיוב תפילה בציבור

ובגמילות חסדים (שהם דברי שלום) ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

בעל ה'עץ יוסף' מסביר מדוע תפילת הרבים לעולם נשמעת ומתקבלת:

עץ יוסף על מדרש רבה דברים פרשת ואתחנן פרשה ב סימן יב:

כי ההשגחה על הכלל גדולה ומרובה יותר מההשגחה על הפרט... או מפני שבציבור בוודאי ימצא פרט אחד המתפלל בכוונה גדולה, ולכן נענה לכולם בזכותו.

ב. מהי 'תפילה במניין'?

א. עיקר תפילה במניין

דברים שבקדושה נאמרים דווקא בעשרה מישראל, כפי שמבואר בגמרא:

תלמוד בבלי ברכות דף כא עמוד ב:

אמר רב אדא בר אהבה: מנין שאין היחיד אומר קדושה - שנאמר: 'וְלִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' (ויקרא כב, לב) - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה.

וכן כתב הרמב"ם בהלכותיו:

רמב"ם הלכות תפילה פרק ח הלכה ד:

וכיצד היא תפלת הציבור, יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים, ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין, ושליח ציבור אחד מהם... וכן אין אומרים קדושה, ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה, ולא מפטירין בבניאים, אלא בעשרה.

מעבר לכך, מצווה להתפלל את תפילת העמידה עם הציבור:

חיי אדם חלק א כלל יט סעיף א:

ועיקר התפלה בציבור הוא תפלת שמונה עשרה, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידים להתפלל ביחד רק שיהיה עשרה בבית הכנסת, והוא טעות גדול. ולכן חוב על האדם שימנה לבא לבית הכנסת, שיתחיל עם השליח ציבור, בכדי שיוכל להתפלל כסדר, שיאמר מתחלה כל הברכות, ופרשת התמיד שהוא בעוונותינו עכשיו במקום קרבן התמיד של שחר, ויתפלל כסדר.

ב. התחלת תפילת לחש אחר שהתחילו הציבור תפילתן

נחלקו הפוסקים לגבי מי שלא התחיל תפילת שמונה עשרה עם הציבור, אלא הקדים או איחר בכמה ברכות, האם נחשב כמתפלל במניין.

הביאור הלכה הסתפק בדבר:

ביאור הלכה סימן קט סעיף א ד"ה הנכנס לבית הכנסת:

אפשר דזה לאו תפלת צבור גמורה מקרי מאחר שלא התחיל עמהן בשוה.

הקדמה:

התפילה היא אחד הביטויים העיקריים של האמונה בה'. מתוך ההכרה שהכל מאתו יתברך, פונה האדם אל בורא העולם בתפילה שיתן לו כוחות ויכולת לקיים את שליחותו, ימלא כל חסרונותיו ויקרב את הגאולה. בתפילה האדם עומד כנציג של עם ישראל כולו, משום כך התפילה צריכה להיאמר בציבור ובלשון רבים. באופן זה התפילה רצויה ומתקבלת יותר.

שאלה: האם חיילים ומפקדים הטרודים בפעילות ביטחון שוטף או באימונים רשאים להתפלל ביחידות?

חייל שירד משמירה והזדרז ללכת לבית הכנסת ומצא שהציבור הגיעו לתפילת עמידה, האם בכך שיתפלל במקביל לחזרת הש"ץ תחשב תפילתו כתפילה במניין?

א. מעלת עשרה מישראל העוסקים יחדיו בתורה ובתפילה

הגמרא בברכות מלמדת אותנו על המעלה הגדולה של עשרה מישראל שיושבים ועוסקים בדבר שבקדושה:

תלמוד בבלי ברכות דף ו עמוד א:

אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת? שנאמר: 'אֵלֶּיִם נִצָּב בַּעֲדַת-אֱלֹהִים' (תהילים פב, א), **ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם? שנאמר: 'אֵלֶּיִם נִצָּב בַּעֲדַת-אֱלֹהִים' (עדה' היא קבוצה של עשרה אנשים)**, ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם? שנאמר: 'בִּקְרֵב אֱלֹהִים' (דיינים) 'וְשֹׁפֵט' (תהילים פב, א), ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם? שנאמר: 'אֶזְרָךְ וְיִרְאֶה ה' אִישׁ אֶת-דַּרְגָּתוֹ וְיִקְשֶׁב ה' וְגו' (מלאכי ג, טז)... ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו? שנאמר: 'בְּכֹל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת-שְׁמִי' (בכל מקום שיזכר שמו של ה' לכבודו) אֶבְרָכָהוּ' (שמות כ, כא)...

וכי מאחר דאפילו תלתא - עשרה מבעיא (מאחר שהשכינה שורה אפילו על שלושה, האם יש צורך לומר שהיא שורה על עשרה שלומדים)? - **עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא - עד דיתבי** (עשרה שמתפללים יחד השכינה באה עוד לפני שמגיעים המתפללים, אך בשלושה אין השכינה באה עד שישובו לדון).

❖ **על כמה אנשים העוסקים בדברים שבקדושה השכינה שורה?**

❖ **מה המיוחד בעשרה שיושבים ועוסקים בדברים שבקדושה?**

ממשיכה הגמרא בברכות ומוסיפה במעלת התפילה עם ציבור:

תלמוד בבלי ברכות דף ח עמוד א:

רבי נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים (ותפילת הרבים תמיד מתקבלת)? שנאמר: 'הוֹ-אֵל כְּבִיר וְלֹא יִמָּאָס' (איוב לוה - הנה, ה' לא ימאס את תפילת הרבים), וכתוב: 'פָּתָה בְּשִׁלּוֹם נִפְשֵׁי מְקַרְבֵּלִי וְגו' (כי ברבים היו עמדי' תהילים נה, יט). אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה

קילומטר, מיל - כקילומטר), ומדיון זה באו לדון האם מי שנמצא בנסיעה או שרגיל לנסוע ברכב צריך לנסוע לצורך תפילה במניין מרחק נסיעה של 72 או 18 דקות:

פניני הלכה תפילה פרק ב הלכה ד ובהערה שם:

השאלה האם חיוב מיל הוא לפי זמן או מרחק, ומזה נלמד האם יש חובה לנסוע במכונית למניין... בבאור הלכה... כתב לעניין נטילת ידיים... שמודדים בזמן... מנגד במשנה ברורה... כתב לעניין נטילה לתפילה שמודדים לפי מרחק. מי שרגיל לנסוע במכונית, יש אומרים שעליו לנסוע למניין עד מרחק נסיעה האורכת שמונה עשרה דקות, וכן מי שנמצא בנסיעה ויודע שתוך שבעים ושתיים דקות הוא עתיד להגיע למקום שיש בו מניין, עליו להמשיך לנסוע עד המניין. ויש אומרים שגם מי שרגיל לנסוע במכונית, אינו חייב לנסוע יותר ממרחק מיל... וטוב להחמיר, והמיקל יש לו על מי לסמוך.

השולחן ערוך הוסיף וכתב שאם האדם אנוס ואינו יכול לבוא לבית הכנסת, ישתדל להתפלל בזמן בו הציבור מתפללים:

שולחן ערוך אורח חיים סימן צ סעיף ט:

יشتדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, יכין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים.

משנה ברורה על השולחן ערוך:

כט. אנוס - היינו, שתש כחו אף שאינו חולה. ואם הוא אנוס ממון שמחמת השתדלותו להתפלל עם הציבור יבוא לידי הפסד, יכול להתפלל בביתו ביחיד או בבית הכנסת בלא צבור, אבל משום מניעת ריוח לא ימנע מלהתפלל עם הציבור, דחילוק יש בין מניעת ריוח לבין הפסד מכיסו.

❖ **סכס, באלו מצבים מותר להתפלל ביחיד ולא להגיע לבית הכנסת לתפילה בציבור?**

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. מצוה גדולה להתפלל בציבור, ויש אף לטרוח עד כדי הילוך 18 דקות ממקומו בכדי להתפלל במניין. מכאן שיש להתאמץ בעניין זה אף בשאר מקרי דחק.

ב. במקום אנוס, ואפילו אנוס קל, ניתן להקל בענין זה, לפיכך חיילים ומפקדים העסוקים בענייני בט"ש או באימונים אשר ההתקבצות לתפילה מחייבת תיאום מורכב וטירחה רבה עבורם רשאים להתפלל ביחידות, ברם, למעשה פעמים רבות אין התפילה בציבור מחייבת אלא מאמץ קל, וממילא חלילה להתרשל ולזלזל במצווה חשובה זו.

אמנם, ישנם פוסקים שכתבו שאף אם התחילו הציבור להתפלל בלחש, רשאי להצטרף אליהם ויחשב לו כתפילה בציבור:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן ד:

ובדבר אחד שלא הספיק להתחיל התפלה בשוה עם הצבור אלא באמצע, אם נחשבה תפלתו כתפלה בצבור. הנה לעניות דעתי היה פשוט דנחשבה כמתפלל עם הצבור, דהא אף כשהתחילו הצבור להתפלל בשוה נמי הא אין מתפללים תפלה אחת, אלא זה עומד באתה קדוש וזה ברפאנו וזה בעל הצדיקים, וגם אין גומרין כאחת ויש שמאריכין עד שרוב התפלה מתפללין אחר שכבר ליכא עשרה מתפללין, ואם כן מאי שנא תחלת התפלה מאמצעה וסופה.

❖ **מדוע לפי האגרות משה גם מי שלא התחיל להתפלל במקביל לציבור יכולה תפילתו להיחשב כתפילה במניין?**
❖ **לדעתך, כיצד ידחה הביאור הלכה את דברי האגרות משה?**

ג. תפילת לחש במקביל לחזרת הש"ץ

הפוסקים נחלקו האם מי שהתפלל תפילת עמידה במקביל לחזרת הש"ץ נחשב שהתפלל במניין:

אשל אברהם (בוטשאטש) סימן נב:

אין ספק שכשמתפללים בעת חזרת הש"ץ התפילה, הרי זה תפילה עם הציבור ממש כי הרי בהכרח יש עשרה דצייתי (שמקשיבים ומכוונים לברכות שליח הציבור), והם כעונים ממש (נחשב להם כאילו הם מתפללים בעצמם) לכולי עלמא.

אמנם, הפרי מגדים חולק וסובר שמעלת תפילה ציבור מתקיימת דווקא כשמתפלל עמהם תפילת לחש:

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן נב:

עוד אני העני מסופק, אם בא לבית הכנסת ורואה שאי אפשר שיתפלל עם הציבור בלחש, אם נאמר חזרת הש"ץ נמי תפלת הציבור הוה, שמוציא שאינו בקי, ויעשה על דרך העולם לדלוג כדי שיתפלל מלה במלה עם הש"ץ, ומכל מקום נראה שתפלת הציבור הוה בלחש.

ג. מידת החיוב להתפלל במניין

שולחן ערוך אורח חיים סימן צ סעיף טז:

ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ארבעה מילין מקום שמתפללים בעשרה, צריך לילך שם; ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בעשרה.

נחלקו הפוסקים האם חיוב זה הוא לפי זמן (ארבעה מילין - 72 דקות, מיל - 18 דקות) או לפי מרחק (ארבעה מילין - כארבעה

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: רב"ט ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

